

Sygn. akt: III AUa 443/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Jacek Zajązkowski

Sędziowie: SSA Lucyna Guderska (spr.)

SSO del. Beata Michalska

Protokolant: sekr. sądowy Patrycja Stasiak

po rozpoznaniu w dniu 26 listopada 2013 r. w Łodzi

sprawy **E. S.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.**

o wypłatę emerytury,

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 19 lutego 2013 r., sygn. akt: V U 2121/12;

oddala apelację.

Sygn. akt III AUa 443/13

UZASADNIENIE

W dniu 19 grudnia 2012 r. do Sądu Okręgowego w Kaliszu wpłynęła skarga E. S. o wznowienie postępowania zakończonego wyrokiem Sądu Okręgowego w Kaliszu z 18 stycznia 2011 r. o sygn. akt V U 2415/11, oparta na treści art. 401¹ k.p.c., z powołaniem się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 listopada 2012 r. Skarżąca wniosła o ponowne rozpatrzenie sprawy wstrzymania jej emerytury za okres od 1 października 2011 r. i nakazanie wypłaty zawieszzonego świadczenia wraz z odsetkami.

Organ rentowy wnosił o uwzględnienie skargi i wypłatę emerytury od dnia ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego oraz o jej oddalenie w pozostałym zakresie.

Zaskarżonym wyrokiem z 19 lutego 2013 r. Sąd Okręgowy w Kaliszu w pkt 1 wznowił postępowanie zakończone prawomocnym wyrokiem Sadu Okręgowego w Kaliszu z 18 stycznia 2012 r. o sygn. akt V U 2415/11 i zmienił ów wyrok oraz poprzedzającą go decyzję z 12 października 2011 r. i przyznał skarżącej prawo do wypłaty emerytury od 1 października 2011 r., w pkt 2 oddalił odwołanie od decyzji z 6 grudnia 2012 r., a w pkt 3 wnioszek o wypłatę odsetek przekazał organowi rentowemu do rozpoznania.

Sąd Okręgowy ustalił, że E. S. w dniu 29 czerwca 2009 r. złożyła wniosek o emeryturę. Jednocześnie pozostawała w zatrudnieniu jako psycholog. Decyzją z dnia 26 czerwca 2009 r. świadczenie przyznano od dnia 1 czerwca 2009 r., zawieszając jego wypłatę z powodu osiągnięcia przychodu odpowiadającego 130% przeciętnego wynagrodzenia. Następnie wobec rozwiązania jednego stosunku pracy, decyzją z dnia 18 września 2009 r. podjęto odwołującej wypłatę świadczenia, ograniczając jego wysokość z powodu osiągnięcia przychodu przekraczającego 70 % przeciętnego wynagrodzenia. W następnym okresie odwołującej bądź wstrzymywano wypłatę świadczenia bądź ograniczano jego wysokość wobec osiągnięcia przychodów w granicach powodujących zawieszenie lub ograniczenie świadczenia. W sierpniu 2011 r. odwołująca ukończyła 60 lat. Decyzją z dnia 13 lipca 2011 r., od dnia 1 sierpnia 2011 r. organ rentowy dokonał wypłaty odwołującej świadczenia w pełnej wysokości bez względu na wysokość osiąganego przychodu. Od dnia 1 października 2011 r. odwołującej wstrzymano wypłatę emerytury wobec kontynuowania zatrudnienia u pracodawcy, u którego była zatrudniona bezpośrednio przed przyznaniem prawa do świadczenia.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z brzmieniem art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego. Powołany przepis wszedł w życie z dniem 1 maja 2011 r., przy czym zgodnie z zapisem art. 28 cyt. ustawy z 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw, do emerytur i rent przyznanych przed dniem wejścia w życie ustawy przepis ustawy w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą stosuje się poczynając od 1 października 2011 r. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 13 listopada 2012 r. orzekł, że art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, dodanym przez art. 6 pkt 2 ustawy w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury przed 1 stycznia 2011 r., bez konieczności rozwiązania stosunku pracy, jest niezgodny z zasadą ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa wynikającą z art. 2 konstytucji.

W/w przepisy prawa zostały uznane za niekonstytucyjne, ale jedynie w stosunku do grupy osób, które nabyły prawo do emerytury pomiędzy 8 stycznia 2009 r. i 31 grudnia 2010 r. Odwołująca należy do tej kategorii osób. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego zmienia więc jej sytuację. Emerytura przysługuje odwołującej od daty wstrzymania od dnia 1 października 2011 r. Taki skutek wynika z faktu, iż odwołująca zakwestionowała decyzję organu rentowego w przedmiocie zawieszenia wypłaty emerytury od dnia 1 października 2011 r. W sytuacji wznowienia postępowania zakończonych wyrokiem Sądu z dnia 18 stycznia 2012 r. dotyczącym decyzji z dnia 12 października 2011 r., wznowienie wypłaty świadczenia nastąpić musi od daty wstrzymania czyli od 1 października 2011 r. W przedmiocie żądania odsetek, wobec braku decyzji w tym przedmiocie, Sąd Okręgowy przekazał wniosek do rozpoznania organowi rentowemu w myśl art. 477¹⁰ §2 k.p.c.

Apelację złożył organ rentowy, zaskarżając wyrok w części dotyczącej przyznania prawa do emerytury za okres od 1 października 2011 r. do 21 listopada 2012 r. Zarzucił Sądowi naruszenie prawa materialnego tj. art. 103a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w zw. z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 13 listopada 2012 r. Wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i przyznanie prawa do emerytury od 22 listopada 2012 r. tj. od dnia wejścia w życie wyroku Trybunału, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. Wskazał, że skoro Trybunał nie określił terminu utraty mocy obowiązującej zakwestionowanych przepisów, to należy uznać, że nastąpiło to z chwilą opublikowania wyroku w Dzienniku Ustaw. Retrospektywny charakter wyroku Trybunału jaki przyjął Sąd Okręgowy nie jest uzasadniony.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna i jako taka podlega oddaleniu.

W sprawie nie ma sporu co do okoliczności faktycznych w tym co do tego, że skarżąca jest objęta treścią przywołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego a zaskarżony skargą wyrok został wydany w oparciu o przepis prawa uznany za niezgodny z konstytucją.

Na etapie postępowania apelacyjnego spór sprowadza się do tego czy istnieją przesłanki do wznowienia postępowania i wypłaty wstrzymanego świadczenia emerytalnego skarżącej od dnia 1 października 2011 r., czy też od dnia ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego, tj. 22 listopada 2012 r. Spór dotyczy zatem skutków derogacyjnych niekonstytucyjnego przepisu, w szczególności czy przepis niekonstytucyjny traci moc *ex tunc* (od początku jego wejścia w życie), czy też *ex nunc* (od momentu stwierdzenia jego niekonstytucyjności).

Problematyka skuteczności wyroków Trybunału Konstytucyjnego należy do zagadnień skomplikowanych i budzących wątpliwości zwłaszcza w sytuacji, gdy Trybunał skorzysta z uprawnienia określonego w treści art. 190 ust. 3 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego.

W wyroku Trybunału Konstytucyjnego wydanego w sprawie K 2/12 utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu nie została odroczone w czasie, natomiast rozważenia wymaga, czy w takim razie automatycznie nastąpiła utrata mocy obowiązującej przepisu ze skutkiem od początku jego wejścia w życie.

W doktrynie ukształtowały się dwa przeciwstawne stanowiska. Pierwsze opiera się na założeniu wynikającym z treści art. 190 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne. Zwolennicy tego poglądu przywiązują szczególną uwagę do semantycznego znaczenia pojęcia utraty mocy obowiązującej. Skoro przepis traci moc z określoną datą, to znaczy że do tego czasu wywiera skutki prawne.

Istnieje również ustabilizowane stanowisko, które Sąd Apelacyjny w składzie tu orzekającym w pełni popiera, że przepis traci swój byt *ex tunc*, a więc od początku jego obowiązywania. Ma to miejsce w sytuacji, gdy sam tryb uchwalania ustawy był wadliwy. Tymczasem w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r. w sprawie K2/12 Trybunał zauważył, że w toku prac legislacyjnych pierwotnie nowelizacja miała obejmować osoby przechodzące na wcześniejszą emeryturę. Z uwagi na zmianę zakresu zastosowania tej nowelizacji zostały podniesione uwagi krytyczne odnośnie konstytucyjności tego rozwiązania. W konsekwencji nowelizacja objęła osoby, które uzyskały prawo do emerytury bez konieczności rozwiązania stosunku pracy.

Zauważyć również należy, że także orzecznictwo Sądu Najwyższego formułuje stanowisko zmierzające w kierunku niestosowania przepisu niekonstytucyjnego do stanów faktycznych, w których formalnie nie dokonano jeszcze derogacji. W postanowieniu z dnia 7 grudnia 2000 r. w sprawie sygn. III ZP 27/00, OSNP 2001/10/331, Sąd Najwyższy orzekł, że akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą nie powinien być stosowany przez sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału. Podobny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 września 2001 r., II UKN 542/00, OSNP 2003/11/276, stwierdzając że sąd drugiej instancji, który rozstrzyga sprawę po stwierdzeniu niezgodności przepisu ustawy z Konstytucją, nie może pominąć stanowiska Trybunału Konstytucyjnego i oddalić apelacji od wyroku, który został wydany przez sąd pierwszej instancji na podstawie przepisu niezgodnego z Konstytucją. W kolejnym wyroku z dnia 12 czerwca 2002 r., II UKN 281/01, Sąd Najwyższy zaprezentował stanowisko, że nie jest usprawiedliwioną podstawą kasacji zarzut zaniechania zastosowania obowiązującego w dacie wyrokowania przepisu ustawy, który następnie został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją. Orzecznictwo Sądu Najwyższego co do tego, że przy rozpoznawaniu środka odwoławczego sądy nie powinny stosować przepisu prawa, który został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, jest jednolite. Zaprezentowana linia orzecznictwa Sądu Najwyższego jest stabilna i prowadzi do wniosku, że utrata mocy obowiązującej przepisu z powodu jego niezgodności z Konstytucją co do zasady oznacza, że przepis ten nie może być stosowany poczynając od daty jego uchwalenia. Wyrok Trybunału ma generalnie skutki retroaktywne, a przez to zachodzi konieczność ponownego rozpoznania sprawy z pominięciem już niekonstytucyjnego przepisu (por.

postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2008 r., V CO 43/08, LEX nr 564856, wyrok z dnia 21 listopada 2006 r., II PK 42/06, LEX nr 950622; wyrok SN z dnia 10 listopada 1999 r., ICKN 204/98, OSNC 2000, Nr 5, poz. 94; wyrok z dnia 16 grudnia 1999 r., II CKN 632/98, nie publ.).

Nie można przy tym pominąć, że w postanowieniu SN z dnia 13 stycznia 2009 r., II PO 8/08, wyrażono stanowisko, iż po wznowieniu postępowania na podstawie art. 401¹ § 1 k.p.c., Sąd stwierdzając, że orzeczenie wydane zostało na podstawie obowiązującego aktu prawnego, ma jednocześnie przesłankę do innego rozstrzygnięcia sprawy, uznając, że choć akt ten obowiązywał, to nie powinien być zostać w sprawie zastosowany, co okazało się dopiero po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego (LEX nr 738350). W uzasadnieniu orzeczenia Sąd Najwyższy wskazał, że akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą, nie powinien być stosowany przez Sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału.

Przyjęcie rozumowania odmiennego sprowadzałoby się do konieczności formułowania podstawy prawnej wyroku na podstawie niezgodnego z Konstytucją przepisu ustawy wprowadzającej w życie obowiązek wstrzymania emerytury w stosunku do osoby, która nie rozwiązała stosunku pracy. Niekonstytucyjność przepisu ustawowego z istoty rzeczy jest stwierdzana po okresie jego obowiązywania, w sytuacji w której regulacja wywarła negatywny skutek w sferze praw jednostki. Nie można dzielić uprawnień skarżącej do emerytury na okres do dnia ogłoszenia wyroku Trybunału (zasadne wstrzymanie świadczenia) i po dniu ogłoszenia wyroku Trybunału (wznowienie prawa do świadczenia). Warto w tym miejscu podkreślić, że wznowienie prawa do wypłaty świadczenia nie wymaga od sądu określenia szczególnych przesłanek, lecz stwierdzenia jedynie faktu wstrzymania prawa do świadczenia. W konsekwencji odwołująca ma prawo do uzyskania świadczenia, które zostało jej wstrzymane w sposób niezgodny z prawem.

Reasumując, stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności z Konstytucją art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 257, poz. 1726) w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prowadzi do derogacji uznanych za niezgodne z Konstytucją przepisów ze skutkiem *ex tunc*. Powyższe więc oznacza, że z chwilą opublikowania wyroku Trybunału Konstytucyjnego w Dzienniku Ustaw przepisy te utraciły zdolność do wymuszania określonego zachowania zarówno przez ich adresatów, jak również przez organy stosujące prawo, dając jednocześnie przewidziane wprost w art. 190 ust. 4 ustawy zasadniczej (tu w zw. z art. 401¹ k.p.c.), konstytucyjne uprawnienie do wznowienia postępowania zakończonego orzeczeniem wydanym na podstawie tych niekonstytucyjnych przepisów. Gdyby więc podzielić stanowisko organu rentowego o tym, że aż do momentu ogłoszenia orzeczenia Trybunału, akt uznany za niekonstytucyjny ma pełną moc obowiązującą i powinien być bez żadnych zastrzeżeń stosowany przez sądy do stanów faktycznych powstałych przed ogłoszeniem tego orzeczenia, to w istocie przekreśliłoby to sens instytucji wznowienia postępowania, którego celem jest przecież restytucyjne wydanie orzeczenia zgodnego z prawem, w zgodzie z wartościami i zasadami konstytucyjnym. O tak rozumianych skutkach orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego stanowią między innymi wyroki samego Trybunału z dnia 2 marca 2004 r. SK 53/03, OTK 2004/3/16, czy 9 czerwca 2003r. SK 5/03 OTK 2003/6A/50.

Warto w tym miejscu także przywołać stanowiska wyrażane w orzeczeniach Sądu Najwyższego dotyczące art. 103 a ustawy wyrok z 6 czerwca 2013 roku w sprawie HUK 330/12 i z dnia 4 września 2013 roku w sprawie II UK 24/13 (legalis) i tam wyrażane poglądy co do skutków uznania przepisu za niekonstytucyjny wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy, stwierdzić należy, że przy dokonaniu ponownej oceny prawnej występującego w niej przedmiotu sporu - z wyłączeniem już uznanych za niekonstytucyjne, a wyżej powołanych przepisów - roszczenie wnioskodawczym podjęcia wypłaty emerytury z dniem 1 października 2011 r. okazało się w pełni zasadne, jako, że niekonstytucyjnym okazał się warunek rozwiązania stosunku pracy do kontynuowania wypłaty emerytury odwołującej. Tym samym Sąd Okręgowy na podstawie art. 401¹ k.p.c. zasadnie wznowił postępowanie w sprawie i na mocy art. 412 § 2 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok tegoż Sądu z dnia 21 grudnia

2011 r. sygn. akt VU 1133/11, jak też poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 października 2011 r. w ten sposób, że podjął wypłatę emerytury skarżącej od dnia 1 października 2011 r.